

HORVÁTH ESZTER**A KORA KÖZÉPKORI ÍR PEREGRINÁCIÓ KEZDETE. I.**

A korai középkorban a legfontosabb vallási és kulturális jelenségek egyike az Írországból származó szerzetesek folyamatos megjelenése Skóciában és Angliában, majd az európai kontinensen. Ez a vándorlás más volt, mint az általánosan ismert egyházi misszió. Nem is a középkorból jól ismert zarándoklatra kell gondolnunk, hanem olyan önkéntes száműzetésre, amelynek során a peregrinus Krisztusért örökre elhagyta szülőföldjét.¹ Utazásuk áldozat volt, amelyet Isten szeretetéért hoztak, hirdetvén az evangéliumot mind a pogányok, mind a szárazföldi keresztények között. A korai Írország vallásos életében megtalálható önmegtágadás vitt sok-sok szerzetest arra, hogy elhagyja otthonát, és penitenciaként távoli, lakatlan szigetekre vagy a kontinensre távozzon.² Az erre irányuló ösztönzés Skóciából, Walesből és Cornwallból érkezett ír területre³ pl. Szent Ninian monostorában (Skócia) a Candica Casában (Fehér Ház) tanult az a Szent Enda, aki maga is alapított monostort az Aran-szigetek legnagyobbikán.⁴ Az ír szerzetesek bőrből készült csónakjai felbukkantak az országot körülvevő tengereken, a remeték keresve a világtól való elvonulás lehetőségét⁵ eljutottak Skócia elhagyatott szigetein keresztül Izlandig.⁶ A kilencedik században élt ír földrajztudós Dicuil, megemlíti *Liber de mensura orbis* c. művében, hogy Izlandon és a Feröer szigeteken ír szerzetesek éltek, akik 795 körül fedezték fel az előbbi szigetet, hetven évvel azelőtt, hogy a vikingek megjelentek ott.⁷ A viking forrásokban „*papar*” néven említették az ír szerzeteseket.⁸

„Mielőtt Izlandot benépesítették Norvégiából, ott (ti. Izlandon) emberek éltek, akiket az északiak paparnak neveztek. Keresztény férfiak voltak, és úgy

¹ MAJOROSSY JUDIT (ford.): *Szent Brendan apát tengeri utazása*. Szeged, 2001. 6.

² *A kelta egyház egyik jellemzője volt az aszkézis, ezért az ír szerzetesek utazására jellemző volt az önsanyargatás.*

³ ZARNECKI, GEORGE: *Kolostorok, szerzetesek, barátok*. Budapest, 1986. 21–22.

⁴ Ó FIAICH TOMÁS: A kereszténység kezdetei (V–VI. század). Budapest, 1994. 43. In: MOODY, T. W. – MARTIN, F. X. (szerk.): *Írország története*. PUSKELY MÁRIA: *A keresztény Európa szellemi gyökerei*. Budapest, 2004. 131.

⁵ „*Ererum in oceano quarere*” ADAMNAN: *The Life of St. Columba*. I. k. 6. fej. II.k. 42. fej. <http://www.fordham.edu/halsall/basis/columba-e.html>.

⁶ MAJOROSSY, id. mű, 6.

GOUGAUD, D. LUIS: *Christianity in Celtic Lands*. Dublin, 1992. 131–132.

⁷ Dicuil: *Liber de Mensura orbis terrae*, VII, 10–13, szerk.: PARTHEY, G. BEROLINI, 1870, 42–44.

⁸ MAJOROSSY, id. mű, 6. GOUGAUD, id. mű, 132. CHADWICK NORA: *The Celts*. London, 1971. 206. LOGAN DONALD, F.: *The vikings in history*. London, 1983. 62. GJERST KNUT: *History of Iceland*. London, 1924. 21-22.

tartják róluk, hogy nyugatról a tengeren át kellett jönniük. Ott ők (ti. az északi emberek) hátrahagyott ír könyveket, csengőket, pásztorbotokat és más dolgokat találtak,⁹ amelyekből megérthették, hogy nyugatiak, azaz ír emberek voltak. Ezeket a tárgyakat a Pap-sziget keleti részén és Papylen találták meg, és a könyvek állítják, hogy ezekben az időkben sokat utaztak e területek között.”¹⁰

Az új missziós területükre az ír egyház jellegzetességeit is átvitték: az önfeláldozás hangsúlyozását, a vendégszeretet köteleességét, az apát püspök felett álló tekintélyét, a monostori és a pásztori munka összekapcsolását, az írások és a zsoltaók tanulmányozását. Néhány penitenciális és liturgiai gyakorlatot is elfogadottá tettek: a bűnök személyes megvallását, a penitenciás könyvek használatát, a vezeklések végrehajtását és a húsvéti lángok gyújtásának szokását.

Az ír peregrinusok gyalog jártak, Krisztusra és az apostolokra emlékeztetve tizenkettes csoportokban, egy-egy vezetővel indultak el a nagy ír monostorokból, mint pl. Bangorból vagy Clonmacnoisból. A szerzetesek fehér tunikát viseltek csuklyás köpennyel, az úti felszereléshez tartozott a zarándokbot, a bőrkulacs és esetenként a bőrtáskában az evangélium. A csoportok legtöbbször áthaladt brit földön, és ismert kikötőkből indultak a kontinens felé. Feltehetően a vásárookra menő kereskedőkhöz csatlakoztak, és sok éhezés és fáradtság után jutottak el egy szívélyesebb herceg vagy nagylelkű püspök udvarába, aki befogadta és támogatta őket.

A szigeten élő ír szellem alaptermészetéhez tartozott a – tengeri – utazás, az otthon elhagyása.¹¹ Ezt teszi érthetővé az a két legenda, amely egymással párhuzamosan, hasonló motívumokkal készült. Ezek közül részben a kereszténység előtti korból származik az *Immram Brain* (Bran utazása), amelyet a VIII. században jegyeztek le.¹²

Mágikus költeményben a hős különös hívást hallott, amelyben egy rejtélyes asszony, aki a Csodák országából jött látogató, leírja neki a Túlvilágot. A prózai bevezető szerint „egy nap Bran egyedül sétált vára szomszédságában. Zenét hallott háta mögött. Amikor hátranézett, a zenét ismét a háta mögül hallotta. Végül álomba esett a zene szépsége miatt.” Felébredése után meglátta rejtélyes látogatóját, aki az alábbi dalt énekelte:

Van egy sziget messze távol,

⁹ PUSKELY MÁRIA: *A keresztény Európa szellemi gyökerei*. Budapest, 2004. 133.

¹⁰ [www.northvegr/The northern way/htm/landnamabok/prologue/](http://www.northvegr/The%20northern%20way/htm/landnamabok/prologue/) szerkesztett fordítás.

¹¹ A kelta utazásirodalom egyik műfaja, az echtrae (jel. elmenés, kaland) ilyen túlvilágban tett utazásokat mesél el. Ezek a történetek nem elsősorban az utazásról, hanem a másvilág, az ottani élet, illetve az ottani harcok leírásáról szólnak. Az utazástörténetek másik válfajának az immramnak (jel. evezés, hajózás) a történetei, azonban elsősorban az utazás tényére helyezik a hangsúlyt és „egy olyan tengeri utazást írnak le, amelyben a hős néhány társával szigetről szigetre bolyong, mindenhol túlvilági csodákkal találkozik, majd végül visszatér szülőföldjére”. MAJOROSSY, id. mű, 17.

¹² Szerkesztett fordítás a Séamas Mac Mathúna-ból: *Immram Brain*. Tübingen, 1985.

körötte tengeri csikók csillognak;
jó pálya, szemben a kis, fehér fodros hullámmal,
négy láb tartja fent.

Fehér ezüst lábak alatta,
átragyog a szépség korán,
szép ország világekorszakokon át,
melyre virágok hullottak.

Van egy virágba borult ősi fa ott,
amelyen a madarak az áhítat órájára hívnak.

A fa és a madarak megjelenése ősi kelta szimbólum. A kelta területeken a fáknak nagy tisztelete volt.¹³ A hagyományban gyakran szerepelnek csodálatos madarak, amelyek a boldog túlvilágra vezetik az embereket.¹⁴ Az előbbi Krisztus keresztfáját, a keresztény életfát, az utóbbi pedig a lélek madarát is jelképezheti.¹⁵ A Bibliában¹⁶ és az építészetben is található utalás erre a két motívumra. A római Szent Kelemen-bazilika apszismozaiáján a keresztfája hajt ki úgy, hogy ágai között az ég madarai fészkelnek, alatta pedig paradicsomi táj látható.¹⁷

Ezt követte a tengeri utazás, amelyben a viszonylagosság kelta témája csodálatosan kibontakozik. Ugyanis Bran és a hajón vele együtt utazó társai találkoztak Manannán Mac Lírrel,¹⁸ aki egy kocsit hajtott a tenger felett. Ami Bran számára a nyílt, tiszta és fényes óceán, az, Manannán számára virágos mező, és Manannán mondta Brannak, hogy valójában egy dús és virágba borult erdőn evezett keresztül.¹⁹ Az elbeszélés során a csodás föld lakóit ismerhetjük meg, akik kortalanul és az ifjúság frissességének elvesztése nélkül éltek a teremtés kezdete óta, mert sohasem vétkeztek. Itt keresztény elemek is bekerültek a történetbe: a bűneset és a prófécia az eljövendő Krisztusról.

Bran elérte az *Öröm szigetét* (az *Asszonyok szigetét*), és a királynő meghívása után társaival partra szállt. Itt éltek száz évig, bár az csak egynek tűnt, de mint mindig, volt egy társuk, akit elfogott a honvágy. A királynő engedélyével haza indultak, aki figyelmeztette őket: „ne lépjenek ír földre”. Az utazók megérkeztek haza, az „érzelmes” társ ír földre ugrott és egy halom

¹³ JANKOVICS MARCELL: *A fa mitológiája*. Debrecen, 1998. 37–67. MAC CANA PROINSIAS: *Kelta mitológia*. Budapest, 1993. 48.

¹⁴ MAC CANA, id. mű, 52.

¹⁵ MAJOROSSY, id. mű, 19. Jankovics, id. mű, 101–102.

¹⁶ Ezék. 17, 23., 31,6., Dán. 4, 7-9., Mát. 13, 32. Márk. 4, 31–32, Luk. 13, 19.

¹⁷ VANYÓ LÁSZLÓ: *Az ókeresztény művészet szimbólumai*. Budapest, 1988. 125–126.

¹⁸ Manannan Mac Lir az ír mitológiában tengeristen, akit Man-szigetéről neveztek el, és az Ígéret Földjének az uralkodója. COTTERELL ARTHUR: *Képes mitológiai enciklopédia*. Budapest, 1996. 146. MAC CANA, id. mű, 66. DÖMÖTÖR TEKLA et al.: *Mitológiai Ábécé*. Budapest, 1978. 317–318.

¹⁹ MAC CANA, id. mű, 69.

hamuvá vált. Bran elmondta kalandját, búcsút vett mindenkitől, és soha többé nem hallunk vándorlásairól.

Az áhítat órájára való hivatkozás is már keresztény módosítás. A *Madarak szigete*, a szerzetesrendi áhítatóra éneklésére hívással, az egyik alapvető és legszebb motívuma az ír Szent Brendan utazásának is. Ez a mű is minden bizonnyal a VIII. században íródott,²⁰ és Bran utazásának hatása észrevehető rajta; átvette annak gondolatait és motívumait keresztény értelmezésben. Az adaptáció azt célozza meg, hogy sürgesse az ír szerzeteseket a Krisztusért való útrakelésre, *peregrinari pro Christo*.

Függetlenül attól, hogy a szerzetesek az evangéliumot vitték, vagy azért, hogy saját személyes szigetüket megtalálják az elmélkedés és visszavonultság során, keresték a *Csodák szigetét*, az *Ígéret földjét*, ha nem e világban, akkor ott, ahol látomásuk valósággá válhat. A Szent Brendan utazásában ezek a tájak összeolvadtak a földi paradicsom keresztény képzetével és az Ígéret földjével. Az utolsó ítélet utáni Mennyei Paradicsom ez.

„Egészen a világ kezdetétől, pontosan ugyanaz maradt, amint most látjátok. Szükség van-e táplálékra, italtra, ruházatra? Egy éve itt vagytok már anélkül, hogy ételt vagy italt izlelnétek. Sohasem kellett aludnotok, mert végig nappal volt. Nincs itt semmi zavaró sötétség, csak állandó nap, mert Jézus Krisztus maga a mi világosságunk.”²¹

Brendan hét évig keresi ezt a helyet. Eközben sok különös szigeten jár, sok furcsa epizód történik vele. De az egész atmoszféra nemes, vallásos fényt kap és a csodák kelta világát tükrözi. „Az Úr Jézus Krisztus nem engedte meg neked, hogy azonnal rátaláljál, mert először meg akarta mutatni neked az Ő csodáinak gazdagságát teljes mélységében.”

Az évszakok változásai és a napok is a szerzetesrítus szerint említetnek, de végig megtalálhatók Bran történet párhuzamai. Elérve a keresett Ígéret szigetét meghallja, hogy itt minden utazásnak vége, és meg fog halni – amint meghallotta Bran is. Visszatérve monostorába Brendan elmeséli az egész történetet az örömmel teli szerzeteseknek. Elmondja a próféciaát is. „Az események őt igazolták, minden ügyeit rendbe tette, és nagyon hamar ezután, megerősítve a szentségekkel, tanítványai karjai közé hanyatlott és nemes lelkét visszaadta az Úrnak.”²²

²⁰ A hajóútjairól készült írás, *Vita prior et navigatio S. Brendani abbatis Clonfertensis*, illetve a *Vita altera* ... már a VIII. században Európa-szerte ismert volt. PUSKELY, id. mű, 133.

²¹ Az angol fordítás: WEBB, F. J.: *The Age of Bede* (Penguin Classics)-ből.

²² „Az otthon maradt testvérek hálaadással fogadták a szentet és dicsőítették Istent, amiért nem fosztotta meg őket szeretetreméltó apátjuk viszontlátásának örömétől, akinek távolléte oly hosszú árvasággal sújtotta őket. Az áldott férfi szeretetükért megdicsérte őket, majd elmesélte nekik az emlékezetében megőrzött eseményeket és bámulatos csodákat, amelyek megtapasztalására Isten által méltónak találtatott. Végül a Szenteknek Ígért Föld ifjának jövendölése nyomán beszélt nekik halálának rohamos közeledtéről, hangsúlyozva annak szükségyszerűségét. A fejlemények a próféciaát igazolták. Miután minden tekintetben intézkedett

Igen valószínű, hogy St. Brendan eljutott a skót szigetekre és talán Strathelyde, Cumbria és Wales földjeire. Mind életrajza, mind Adomnán *Vita Columbae*-ja megerősíti, hogy többek társaságában meglátogatta Colum Cille-t²³ Hinba szigetén.²⁴ Az egyik legkorábbi szerzetes település Írországon kívül Szent Colum Cille-é Iona kis szigetén. Ionáról a kereszténység eljutott a pictekhez; majd Colum Cille utódai megalapították Lindisfarnet és evangelizálták Northumbriát.

Életrajzírója Adomnán a szent születését 521-re, az ír évkönyvek 519–523 közé teszik.²⁵ A hagyomány szerint december 7-én, csütörtökön látta meg a napvilágot, annak ellenére, hogy 521-ben december 7-e, nem csütörtökre esett. Colum Cille-hoz azért kapcsolja a népi folklór a csütörtöki napot, mert ezen a napon védelmet nyújt mindazoknak, akik a mennydörgés és a villámlás ellen hozzá könyörögnek. Ezt a szokást főleg a Hebridákon tartják. A germán és skandináv nyelvben a csütörtöki nap Thorhoz, a mennydörgés irányítójához tartozott. A korai gael és Colum Cille hagyományok később kapcsolódtak a szigetekre letelepülő északiak mitológiájához.²⁶

Colum Cille születési helyéhez is számos történetet fűz az írországi folklór.

Az egyik ilyen az írországi Donegal megyében található „*Leac na Cumhadh*”, a „Bánat kövéhez” kapcsolódik. „*Leac na Cumhadh*”, egy kőtábla, ami sátoraljat alkotott akkor, amikor anyja világra hozta Colum Cille-t.²⁷

---

a halála utáni teendőkről, kis idő múltán az isteni szentségek által megerősödve, tanítványai keze között dicsőségesen eltávozott Istenhez, kit nemzedékről nemzedékre tisztelt és dicséret illet.” MAJOROSSY, id. mű, 80.

²³ A félreértéseket elkerülendő a cikkemben a Colum Cille nevet használom a Columba helyett.

²⁴ KENNEY, JAMES, F.: *The sources for the early history of Ireland: Ecclestial*. Dublin, 1929 409. BABCOCK, W. H.: St Brendan Explorations and Islands. *Geographical Review*, III, 1919, 37–46. Adomnán, III. k. 4-5. fej.

²⁵ Annals of Innisfallen (AI) 521-re, az Annals of Ulster (AU) 519-re és 523-ra teszi Colum Cille születését. Az ír annalsok a következő címen található meg: <http://www.ucc.ie/celt/publishd.html/>

²⁶ LACEY, BRIAN: *Colum Cille and the Columban tradition*. Dublin, 1997. 12.

²⁷ LACEY, id. mű, 10.

Manus O'Donnell a XVI. században hallott egy történetet erről a kőlapról.

Egyik éjjel, mielőtt Colum Cille megszületett, az anyja, Eithne látott egy gyönyörű ifjút, aki azt mondta neki: „Van egy kőlap az Akibbon-i tavon, vigyétek el azt a Rath Cnó-nak nevezett helyre, és a szent itt fog megszületni.”

Eithene családja megtalálta a kőlapot a tavon lebegve, és elvitte a kijelölt helyre.

Amikor a gyermek megszületett, a kő megnyitott egy keresztalakú fülkét számára.

Emellett Eithne idehozott egy kerek, vérrel festett vörös követ (*Cloch ruadh*). O'Donnell szerint ezt a követ Colum Cille Gartanban hagyta azért, hogy itt csodák történjenek. (O'Donnell Manus: Betha Colaim Chille)

O'Donnell Betha Colaim Chile-ről, KENNEY, J. F.: *The sources for the early history of Ireland: Ecclestial*. Dublin. 1929. 442.

A különböző életrajzok, pedig olyan történeteket tartalmaznak, amelyekben a szent ember születését egy angyal jósolta meg. A fiú születése előtt az anyja, Eithne álmot látott, amelyben egy angyal látogatta meg őt, és átadott neki egy csodálatosan díszített és több színből álló ruhát, de nem sokkal ezután az angyal visszakérte azt Eithne nagy bánatára, és ekkor a köpeny elkezdett nagyobbra növekedni, mint a síkságok, a hegyek vagy az erdők.

Az angyal a következőket mondta Eithnének: ne szomorkodjon az elvesztett ruha miatt, mert fiúgyermeket fog várni, aki olyan nagy kegyelemmel bír, mint Isten prófétái közül egy, és Isten elrendelte, hogy számtalan lélek vezetője legyen.²⁸

Fiúgyermek fog születni a családjában,
Bölcs lesz, próféta és költő,
Szeretetre méltó lámpás, tiszta és fényes.

Sohasem fog hamisan szólni.
Bölcs lesz és kegyes,
Királyi kegyelmek királya,
Kitartó lesz és mindig jószágos.²⁹

Colum Cille nemes ír családból származott, ősei között tartotta számon Niallt az írek valamikori nagykirályát. Eredeti neve Crimthann (jelentése róka vagy csaló ember). Később a Columcille (vagy Colum Cille) nevet kapta, ami azt jelentette: az egyház (vagy a kolostor) galambja.³⁰ A latin nyelvű szövegekben nevezik Columbának. A szentet már kiskorától kezdve novíciusnak szánták, és már életének korai szakaszában is Krisztus választottja volt. Egy alkalommal a fiú nevelőapja³¹, Cruithnechán pap az alvó gyerek felett tüzes labdát látott, ebből megértette, hogy a fiú a Szent Lélek jelét kapta meg.³² Fennmaradt olyan életrajz is Colum Cille-ről, amelyben Cruithnechán elment egy helyi jóvendőmondóhoz (faith) azért, hogy megtudakolja, a fiú oktatásának kezdetét. A jós az égre nézett, majd utasította Cruithnechánt: „Írja le az abc-t egy kenyérre, és Colum Cille ezt egye meg.” Így is tettek, és taníttatása ezzel kezdődött el.³³

²⁸ Adomnán, III. k. 2. fej. szerkesztett fordítás. Két hasonló történet maradt fenn Columcille saját köpenyének a megnövekedéséről: az egyik a Tory-szigeti, a másik az Aran-szigeti néphagyományban. A kelta hagyományban a ruhatágulás a szent befolyását jelképezi. LACEY, id. mű, 10–12.

²⁹ MATTHEWS, CAITLIN: *Kelta hagyományok*. Budapest, 2000. 170.

³⁰ STOKES, W. (szerk.): *The Martyrology of Oengus the Culdee*. London, 1905. 144–146.

³¹ A nevelőszülőség a korai Írországból bevett szokás volt.

³² ADOMNÁN, III. k. 2. fej.

³³ Lacey, id. mű, 15.

Adomnán szerint: „Colum Cille sohasem tölthetett egyetlen órát sem tanulás, ima vagy más szent elfoglaltság nélkül.”³⁴ Irodalmi és vallásos nevelését Moville-ban és Clonard-ban kapta, (mindkét monostort egy-egy Finnian nevű szerzetes alapította). Adomnán írja: Colum Cille a szent szövegeket Írországból egy Findbarr nevű püspökkel tanulmányozta,³⁵ akit néha azonosnak vélnek mind a clonardi, mind a movilli Finniannal.³⁶ Különösen a clonardi Szent Finnian monostora lett híres. Itt a walesi újítók, Cadoc és Gildas hatására ismét a szerzetesi élet fontos részévé vált a Szentírás tanulmányozása. Finnian monostori iskolája olyan nagy tekintélyre tett szert, hogy őt tartják Írország szentjeinek tanítómestereként. Clonard tizenkét legkiválóbb tanítványát összefoglaló néven „a tizenkét írországi apostol”-ként szokták emlegetni: Colum Cille, Ciarán, Brendan, Molaisse, Cainneach, Móbhí stb.³⁷

A hagyomány úgy tartja, hogy Szent Colum Cille is alapított monostorokat Írországból, ezek közül Derry, Durrow és Kells a három legnevezetesebb. „Mielőtt Britanniába jött törzsi monostort alapított Írországból, amit az ír nyelvben Dearthach-nak, azaz a Tölgyfák Síkságának ismernek, mert az egy tölgyerdőben állt.”³⁸

Derry monostorának – első és legjobban szeretett – alapításáról fennmaradt egy X–XI. századi latin vers a „*Noli Pater Indulgere*” előszavával. Ezt a himnuszt Colum Cille-nak tulajdonítják. Egyszer Aed mac Ainmirech király idejében Colum Cille Derrybe ment azért, hogy a királlyal tanácskozzon, aki felajánlott neki (ti. Colum Cille-nek) egy birtokot minden javadalmával egyetemben. Ezt előbb Colum Cille visszautasította, mert Móbhí (Glanesvin apátja) eltiltotta a hely elfogadásától, amíg meg nem hallja halála hírére.

Colum Cille a királytól kijövet találkozott Móbhí szerzetes társaival, akiknél bizonyítékul ott volt az apát öve, és elmondták Colum Cille-nak, hogy Móbhí meghalt. Erre visszament a királyhoz és kérte őt, hogy adja neki a korábban felajánlott birtokot. „Már neked adtam” – felelte erre a király. Ezután a területet Colum Cille felégette mindennel együtt, ami rajta található volt. A király ezt pazarlásnak tekintette, de ő elmagyarázta neki, hogy minden rendben lesz. Amikor tűz egy tölgyest fenyegetett, akkor Colum Cille, hogy az erdőt megvédje, elmondott egy himnuszt, a fent említett „*Noli Pater Indulgerét*”.

A folklór szerint bárki, aki elszavalja ezt a verset lefekvéskor vagy felkeléskor, megvédi magát és kilenc választott személyt a tűztől és a villámlástól.

³⁴ OLSEN, TED: *A kelták és a kereszténység*. Budapest, 2003. 103.

³⁵ ADOMNÁN, III. k. 5. fej.

³⁶ LACEY, id. mű, 16.

³⁷ MOODY T. – MARTIN F. X., id. mű, 43. Puskely, id. mű, 137.

³⁸ *Bede Venerabilis Ecclesiastical History of the English speaking people*. London, 1954. IV. fej. 108. Adomnán, I. k. 3. fej.

A legenda Manus O' Donnell-tól származó XVI. századi változata szerint Colum Cille Szent Móbbi monostorában tanult, de járvány tört ki, és emiatt a diákok hazamentek. Colum Cille Donegalba ment, itt a király – Aed mac Ainmerech – neki adományozta az egyik derry-i erdejét, azért, hogy a szent ott monostort alapítson. Colum Cille először mindent felégetett azért, hogy az ott lévő gonosz szellemeket elűzze, majd a területet Istennek szentelte. Amikor a tűz túlságosan nagy lett akkor imádkozta el a *Noli Pater Indulgere-t*³⁹

A szerzetesek és a világi vezetés között általában szívélyes volt a kapcsolat, a királyok⁴⁰ és törzsfők ajándékozó nagyvonalúságuknak tulajdonítható a monostorok léte. Colum Cille-t saját nagy hatalmú családja támogatta.⁴¹

Egy 1875-ben készült felmérés során Írországból 40, Skóciából pedig 57 Colum Cille által alapított monostort jegyeztek fel. Ám közülük csak kettőről állítják a történészek biztosan, hogy az ő nevéhez fűződik, ezek pedig, Durrow és Kells.⁴² Fennmaradt olyan történet is Adomnántól, amely szerint amikor Szent Colum Cille diakónusként Leinsterben tartózkodott, tanult egy régi mestertől, és általános az a felfogás, hogy Gemmán⁴³, akinek a lábainál tanult, *fili*, azaz költő volt.⁴⁴ A *fili*-nek (ez a szó megmaradt a modern ír nyelvben, és angol megfelelője a *poet*) az ír társadalomban magasabb státusuk volt, mint a bárdoknak.⁴⁵ Ez utóbbiak kisebb rangú költők voltak. A bárd szó eredeti jelentésében azokat jelölte, akik kéréseket (könyörgéseket) és dicséreteket énekeltek a királyoknak, és az írországi bárdoknak is ez volt a kizárólagos ténykedésük. Vallási funkciójuk elvesztésével a *filik* társadalmi feladatokat láttak el. Az VI. század végére, amikor az ország már nagyjából keresztényé vált és az egyház asszimilálta az ír hagyományokat, a *filiket* már a monostorokban találjuk.

Amikor Colum Cille a movilla-i Finnian-nál folytatott tanulmányokat, megtalálta a zsolnárok és evangéliumok egy kéziratát, és lemásolta azt Finnian engedélye nélkül.⁴⁶ Amikor Finnian ezt megtudta, követelte Colum Cille-tól a

³⁹ LACEY, id. mű, 16. O'KELLEHER, A. – SCHOEPERLE, G.: *Betha Colaim Chille: Life of Columcille*. Urbana, 1918.

⁴⁰ Írországból a tartományok mindegyikét egy király uralta. Az uralkodóknak három fokozata volt. Elvileg egész Írországot felett uralkodott a főkirály, az *ard-ri*.

⁴¹ *Annals of the Four Masters*, (AM.) 535.

⁴² OLSEN, id. mű, 106.

⁴³ ADOMNÁN, bev. II. k. 26. fej.

⁴⁴ REEVES, WILLIAM: *The life of St Columba*. Dublin, 1857. 137.

⁴⁵ O'DONOVAN: *Leabhar na gCeart*. Dublin, 1847. 183.

⁴⁶ A kéziratmásolás a szerzetesek egyik fontos elfoglaltsága volt. A tudós szerzetes *par excellence* írástudó volt. Colum Cille és Baithin – Iona első két apátja – egy olyan kódexmásoló művészet alapját vetették meg, amely később az iniciálék bizonyos elemeivel is gazdagodott, és mindmáig az ír szerzetesség egyik legnagyobb dicsőségét jelentik. A fennmaradt kéziratok

másolatot, aki ezt megtagadta. Finnian a tarai főkirályhoz, az *ard ri*-hez fordult segítségért, aki annak ellenére, hogy Colum Cille a rokona volt, megparancsolta neki, hogy adja át a másolatokat. Miután a főkirály később kivégeztette a szerzetes egyik követőjét, Colum Cille összegyűjtötte az északi Uí Néillt híveit, és a Cúl Dreimhne-i csatában megölték a főkirály háromezer emberét.⁴⁷ Emiatt Colum Cille-re penitenciaként vezeklést szabott ki a Devenish-sziget monostorának apátja, Molaise, és ez akkoriban egyenlő volt a száműzetéssel. A hagyomány szerint Columcille-nak annyi embert kell megtéríteni Krisztus hitére, ahány ő miatta meghalt a csatában.

Életrajzírója, Adomnán nem említi, hogy Colum Cille-nak vezeklésként kellett elhagynia Írországot, igaz a csatát megemlíti.⁴⁸ Azt írta: *pro Chriso peregrinari volens*, míg Bede misszionárius szándékot feltételez: *predicaturus, verbum Dei*.⁴⁹

Írországot 563 körül hagyta el⁵⁰ 12 társával együtt, ezt az önkéntes vagy kirótt száműzetést úgy ismerik az ír egyházi életben, mint a fehér mártíromságot.⁵¹ Letelepszik egy háromszor egy-másfél mérföldes szigeten, amely pict törzsek tulajdona, de azok nekiadják. Neve I vagy Hii, határozói alakban Iova, amely másolási hibából lesz Iona. Iona szigetét már Colum Cille érkezése előtt is megszentelt, keresztény helynek tekintették. A gael Dál Riada (Dál Riata) királyság uralkodóit temették itt el. A sziget földjét a hagyomány szerint Szent Oran szentelte meg, és az ő oltalmába ajánlották.⁵² Colum Cille felépítette társaival együtt Iona monostorát és itt élt még 34 évet.

A szerzetesek hamarosan nagy számban jöttek Ionába, és a szomszédos kis szigeteken is egyre másra alapultak monostorok, amelyek az írországi és skóciai telepekkel együtt hatalmas szerzetesszövetséget (*muintir Culiuimchille, familia Columbae*) alkottak. Az ugyanazon személy által alapított monostorok szoros kapcsolatban álltak egymással, és a kora középkori Írországból és Skóciából olyan személyt igyekeztek apáttá választani, aki rokona volt az

---

közül mindössze egy maroknyi származik abból az időszakból, amelyről most beszélünk, vagyis a hatodik század végéről és a hetedik század legelejéről.

Ezek egyike a Cathach, a zsoltárok egy töredékes másolata, amelyről úgy tartja a hagyomány, hogy ez az a másolat, amelyet Colum Cille tulajdon kezével vetett papírra, és amelynek a következménye lett a Cúl Dreimhne-i csata és a Szent Írországból való száműzetése. MOODY T. W. – MARTIN, F.X., id. mű, 46.

⁴⁷ AM.555.2. AI. 561.1. AU. 558, 560, 561, 564.

⁴⁸ ADAMNÁN, I. k.7. fej.

⁴⁹ ADAMNÁN, Bev. Bede, id. mű, 108.

⁵⁰ AI. 563.1. AU.563.4. AM. 557.3

⁵¹ Az ír peregrinációnak három fokozata van – a zöld, a fehér és a piros mártíromság. A zöld út követői egy elhagyott helyet keresnek a saját hazájukon belül, ahová visszavonulhatnak. A fehér missziós utazás más országokba, mint a száműzetés egyik formája. Míg a harmadik a pogányok által meggyilkoltak csoportját jelenti.

⁵² OLSEN, id. mű, 108.

alapítónak. Így például Iona első tizenkét apátja kettő kivételével ugyanabból a családból származott, mint Colum Cille maga.

Iona apátja később sem volt püspök,⁵³ mégis jogi felügyeletet gyakorolt a környék egyházai és monostorai felett. „A szigetet egy presbiter-apát irányítja, kinek jogi hatalma személyében – szokatlan intézményként (ordine inusitato) – a teljes tartományra kiterjed, beleértve a püspököket is, a sziget első tanítójának példája nyomán, aki nem volt püspök, csupán pap és szerzetes.”⁵⁴

Az itt élő szerzetesek nemcsak a remeteéletre rendezkedtek be, hanem misszionáriusként is tevékenykedtek. Colum Cille monostorai békéjét biztosítandó és, hogy a pogány picteket is a kereszténységre térítse, nem késlekedett a pictek királyához, Bruide-hoz menni, és személyes hatásával és csodáival rávette arra őt, hogy keresztelkedjen meg.⁵⁵ Bede szerint ezután a király megengedte Colum Cille-nak, hogy Iona szigetén monostort alapítson.

Mivel a sziget a Dál Riada királysághoz tartozott, és ennek uralkodója Conall mac Comgail, Colum Cille unokatestvére volt, ezért nem Bruide, hanem Conall adta Ionát Szent Colum Cille-nak az ír évkönyvek szerint.⁵⁶ Adomnán nem említi meg senkit adományozóként, de elmondja a *Vita Columbae*-ban, hogy a szent nem sokkal Britanniába való érkezése után meglátogatta Conall királyt Dunadd erődjében a skót szárazföldön.

Iona apátja nemcsak térített, hanem részt vett politikai ügyekben is. Az egyik ilyen esemény az volt, amikor Conall mac Comgail 574-ben meghalt, és utóda – unokaöccse, Aedán – Ionába ment, hogy Colum Cille királlyá szentelje. Colum Cille ekkor Hinba szigetén tartózkodott. Látomásában megjelent az Úr angyala, és átadta neki a „királyok felszentelésének” könyvét. Az angyal megparancsolta Colum Cille-nek, avassa Aedánt királlyá, de a szent ember erre először nem volt hajlandó. Miután az angyal megütötte, Colum Cille ünnepélyesen felkente Aedánt.⁵⁷

Egy évvel ezután az *ard-rí* Aed mac Ainmerech és Colum Cille részt vett a Druim Cett-ben tartott királyi tanácskozáson,⁵⁸ amelyen biztosították a skóciai Dál Riata királyság függetlenségét az ulsteri király fennhatósága alól úgy, hogy a két dinasztia szövetséget kötött egymással.⁵⁹

Ezen a találkozón vitatták meg a filik helyzetét, azt, hogy milyen elmarasztalást szabjanak ki rájuk, mert sok gondot okoztak. „Az ország

⁵³ Clonardi Finian mindenáron püspökként szerette volna tanítványát látni.

Egy hiba folytán Colum Cille-t nem püspökké, hanem egyszerű pappá szentelték, ám ezt ezúttal is isteni rendelésnek tekintették. Colum Cille kijelentette, hogy soha többé nem fogadna el magasabb méltóságot. OLSEN, id. mű, 106.

⁵⁴ BEDE, id. mű, 109.

⁵⁵ ADAMNÁN, I.k.1és 34 fej. Bede, id. mű, 108.

⁵⁶ AU. 574.2. AM.572.3.

⁵⁷ ADAMNÁN, III. k. 6. fej.

⁵⁸ AU. 575.1. REEVES, id. mű, 37, 91, 113.

⁵⁹ LACEY, id. mű, 27.

lakossága azon a ponton volt, hogy száműzik a fili-eket elszaporodásuk, éles nyelvük, panaszkodásaik és gonosz szavaik miatt. Mindezeket túl szatírákat készítettek Aed, Írország királya ellen. “ A főkirály arra törekedett, hogy eltörölje és lerombolja a rendet.

A kereszténység megjelenésével a *filik* népszerűsége kezdett elhalványodni, a királyok is felléptek ellenük. Colum Cille, aki Jézust „szent druidának” nevezte,⁶⁰ ellenezte ezeket az intézkedéseket, mint a nemzet hagyományos tudományának teljes megszüntetését. Azt javasolta, hogy szerepüket fenn kell tartani. A királyok megfogadták Colum Cille tanácsát, és ekkor a hagyomány szerint a *filik* dicsőítő éneket írtak Colum Cille tiszteletére.⁶¹ A *filik* rendjét átalakították, csökkentették számukat és kiváltságait, és monostori iskolákban küldték őket. Ennek végrehajtását Dallán Forgaill-ra, a *filik* vezetőjére bízta.⁶² Colum Cille magában hordozta a remeték, *filik* és bárdok lelkületét, és ő maga is írt verseket, amelyek párosultak a természet szeretetével. Ezt illusztrálja egyik neki tulajdonított költemény:

Oly szigeten ...

Oly szigeten, hol a szikla,
ott élnék, ahol velem
nézne le a hullámokra.

Ütemes tengeri zene
taraj tarajon, az Úrnak
örökös himnuszt zengene.

Vidám fehér kagylók sorát
látni a homokon, s hallani,
mint felül a madár kiált.

Víz és kő csókját hallani,
mint a szelet a sírokon,
az öröklétről vallani.

Figyelni madársereget
hatalmas bálnát és egyéb
csodás tengeri szörnyeket.

Elmondani – ha az apály
dagályra vált – titkos nevem:
Az ki Írhonnak háttal áll.⁶³

Colum Cille 597 júniusában bekövetkezett halálát⁶⁴ születéséhez hasonlóan angyal jövendölte meg. Ezután segédjével, Diarmuiddal (Diormit) a magtárákat ellenőrizte, az épületeket és a gabonát áldotta meg azért, hogy eltávazása után is legyen elég ételük a szerzeteseknek. Ezután a szent ember a monostor felé indult, de félúton leült megpihenni. Ekkor meglátott egy fehér lovat, ami a szerzetesek tejes vödreit cipelte. A ló odament Colum Cille-hoz, mert megérezte gazdája hamarosan bekövetkező halálát, és a szent ember mellkasára hajtotta a

⁶⁰ A.M. 5525.2.

⁶¹ OLSEN, id. mű, 114.

⁶² COLGAN: *Acta Sanctorum Hiberniae, XXIX* (1948. jan.)

⁶³ KABDEBŐ TAMÁS (szerk.): *Törtélmok. Ír költők antológiája*. Budapest, 1988. 57.

⁶⁴ AM.592.2. AI. 597.1 AU. 595.1. 601.4.

fejét, miközben keservesen nyerített és sírt. Diarmuid megpróbálta elvonszolni tőle a lovat, de ezt Colum Cille nem engedte és megáldotta az állatot.

Ezután visszatért cellájába és zsoltárokat másolt, amit 34. zsoltár 11. versénél hagyott abba. Majd kőágyán elbúcsúzott szerzetestársaitól ezt ajánlva nekik: „Békesség és irgalmasság uralkodjon köztetek! Ha követitek szent atyáitok példáját, Isten – a jók vigasztalója – lesz segedelmetekre, én pedig mellette lakozván, közben járok értetek. Ő nemcsak evilági életetek szükségleteit elégíti ki, hanem a parancsolatait megtartók számára megígért, jó és örökké való jutalomban is részesít titeket.”⁶⁵ Dallan Forgaill verset írt Colum Cille halálára:

Mint orvosi kúra fény nélkül.
Mint velő elválasztva a csonttól.
Mint egy ének hárfá nélkül.
Így vagyunk mi nemeseinktől megfosztva.⁶⁶

Az Ionához kapcsolódó monostorok egyik legnevezetesebbje a Lindisfarne-i, amelyet Aidan alapított. A kegyes northumbriai király, Oswald segítségével, aki ír földön töltötte száműzetésben ifjúsága egy részét. Aidan jelentős missziós munkát végzett, és kiterjesztette a korai ír egyház hatását Anglia középső és keleti részeire, ezért vannak, akik a sziget valódi apostolának nevezik.⁶⁷

A brit-szigeteken alapított monostorok csak közbülső lépést jelentettek az ír misszionáriusok számára és már a VI. századtól megkezdődött vallási aktivitásuk a kontinensen is. Ennek legkiemelkedőbb szereplője kétségkívül Szent Columban volt. Elindulása előtt már növekvő számban érkeztek ír szerzetesek a mai Franciaország területére. Fokozatosan eljutottak Flandriába, német területekre, Ausztriába, és Svájcra keresztül Észak-Itáliáig. Esetenként megjelentek, a mai lengyel, magyar, délszláv, sőt orosz területeken is.⁶⁸ A VII. századtól kezdődő százötven évben az ír szerzetesek – először maguk, majd az angolszász misszionáriusokkal együtt – a legnagyobb hatást gyakorolták Európa vallási és kulturális életére.

Mellékletek:

A geneológiai táblázatok forrása: Herbert Mária: *Iona, Kells and Derry*. Dublin, 1996. 310-311.

A térképek forrása: Herbert Mária: *Iona, Kells and Derry*. Dublin, 1996. 312.
<http://www.kessler-web.co.uk/History/Features-Britain/BritishMap.htm>.

⁶⁵ ADOMNÁN, III. k. 24. fej. Olsen, id. mű, 115.

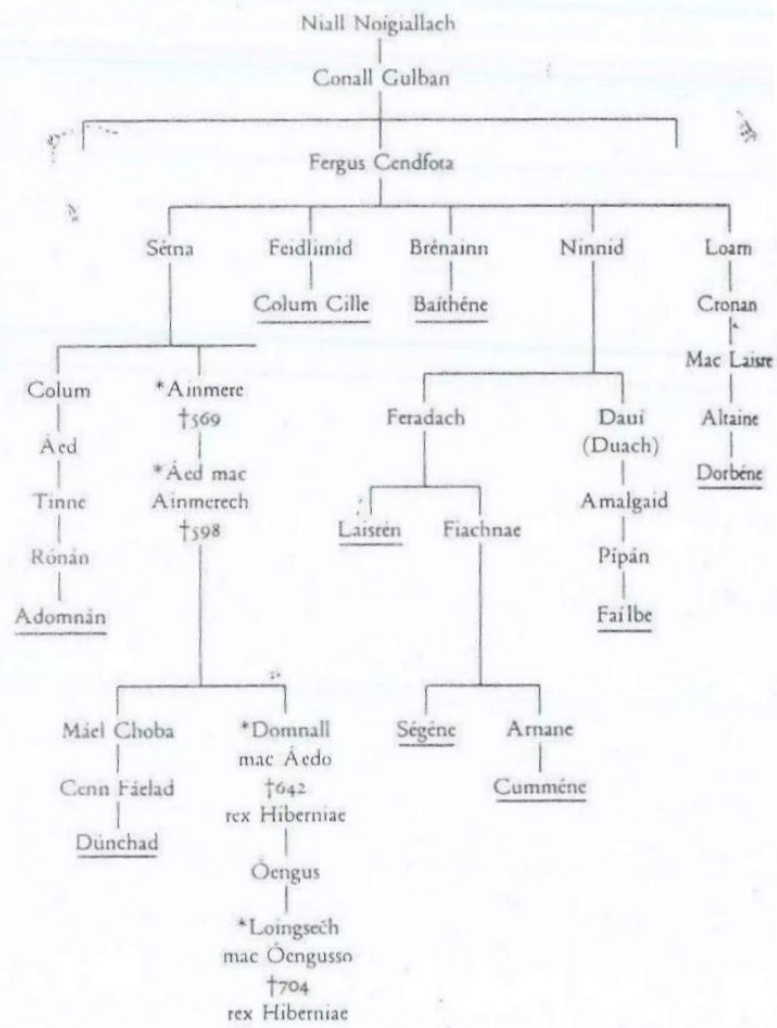
⁶⁶ AM. 592.2.

⁶⁷ LIGHTFOOT, J. B.: *Leaders of the Northern Church*. London, 1890. 9.

⁶⁸ O FIAICH TOMÁS: *Irish monks on the Continent*. Edinburgh, 1989. 101. In: MACKAY, J. P. (szerk.): *An introduction to celtic christianity*.

GENEALOGICAL TABLES

1. Cenél Conaill Successors of Colum Cille up to the Early Eighth Century

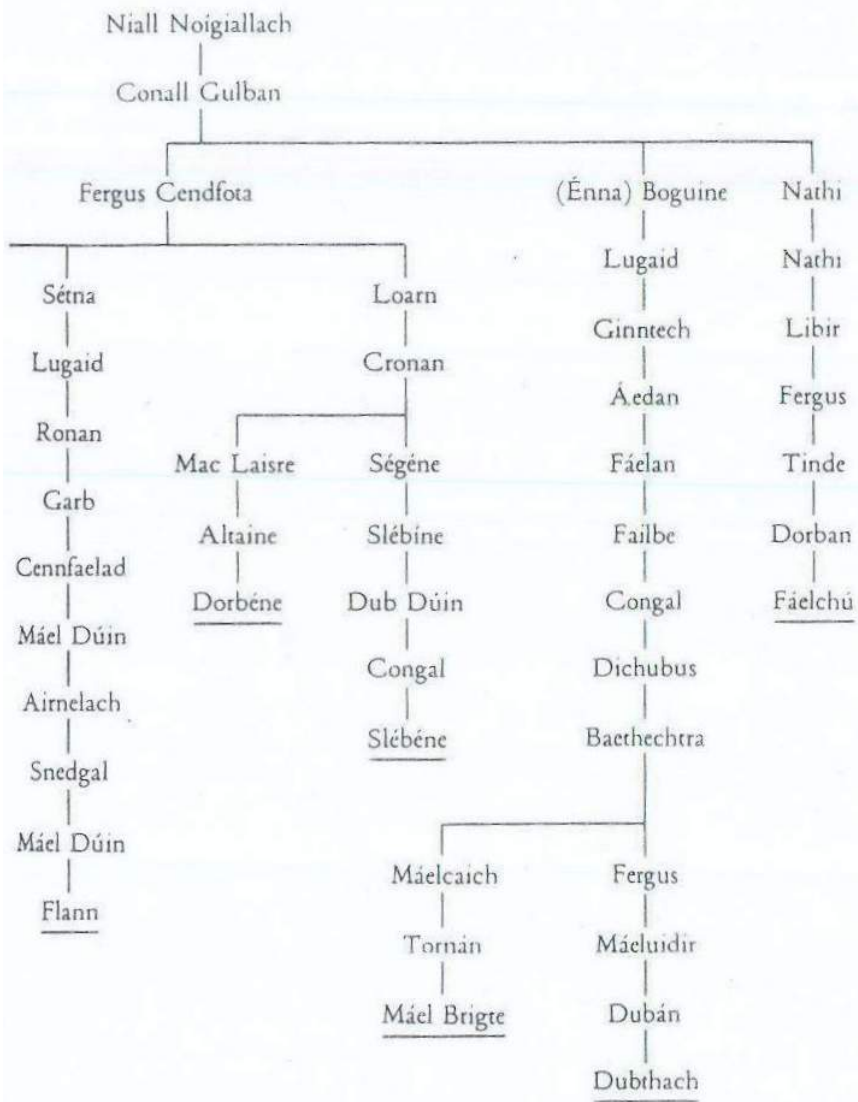

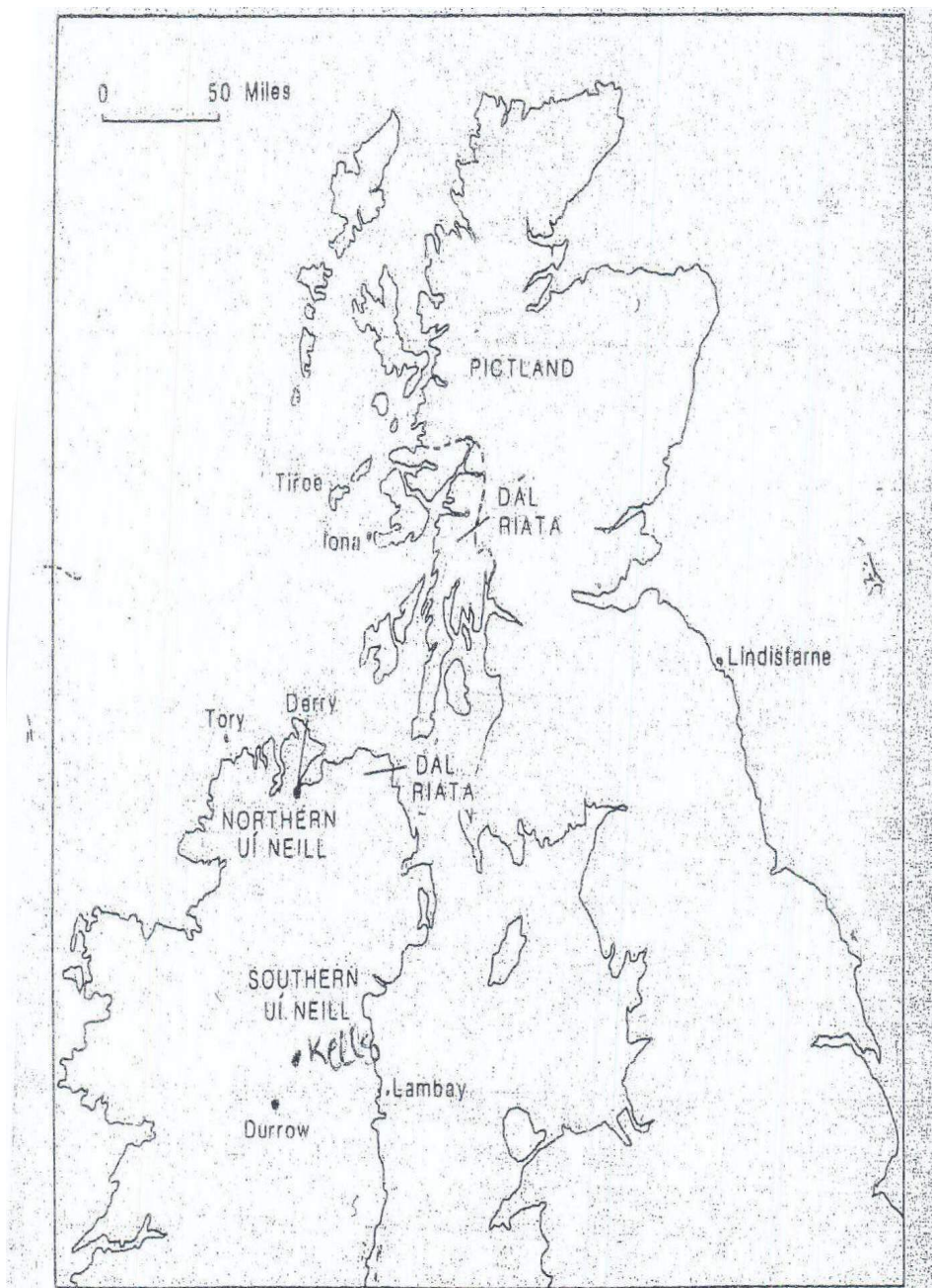
* Cenél Conaill kings of Tara; *Corp. Gen.* 124–5, 163.

Genealogical Tables

311

2. Cenél Conaill Successors of Colum Cille from the Early Eighth Century

Focal Points of the Columban World in the Sixth and Seventh Centuries

